Balkan Anarchist Bookfair 2016 (Γιάννενα)

Ανταπόκριση από την εκδήλωση του *0151*

«Η επιχείρηση πρέπει να χαρακτηριστεί ως πλήρως επιτυχημένη, διότι το 95% των καταγεγραμμένων Εβραίων μπόρεσαν να μεταφερθούν. Η συνεργασία των συμμετασχουσών υπηρεσιών και της Ελληνικής Χωροφυλακής ήταν υποδειγματική. Ο ελληνικός πληθυσμός, που στο μεταξύ είχε μάθει για την επιχείρηση, μαζεύτηκε στους δρόμους της πόλης. Με κρυφή χαρά, που μπορούσε να διαβαστεί στα πρόσωπά τους, παρακολουθούσαν την έξοδο των Εβραίων από την πόλη τους. Μόνο σε πολύ σπάνιες περιπτώσεις επιχείρησε Έλληνας να γνέψει «Έχε γεια» σε ένα μέλος της εβραϊκής φυλής. Μπορούσε κανείς να διακρίνει φανερά ότι αυτή η φυλή ήταν εξίσου ανεπιθύμητη σε ηλικιωμένους και νέους. Συμπόνοια για τη μοίρα τους ή ακόμα και αρνητική αξιολόγηση της επιχείρησης δεν έγινε γνωστή σε καμία απολύτως περίπτωση. Η απέλαση των Εβραίων, σύμφωνα με διάφορες εισερχόμενες αναφορές, προκάλεσε μεγάλη ικανοποίηση ανάμεσα στον πληθυσμό. Η συμπάθεια για τους Γερμανούς αυξήθηκε μ' αυτήν την επιχείρηση.»[1]

Στο 10ο Βαλκανικό Φεστιβάλ Αναρχικού Βιβλίου κληθήκαμε σαν αντιφασιστικό περιοδικό 0151 να παρουσιάσουμε το πρώτο μέρος του πρότζεκτ που έχουμε αναλάβει σχετικά με μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της συγκρότησης του ελληνικού έθνους και κράτους στη βάση του αντισημιτισμού. Να αναδείξουμε, δηλαδή, τη διαχρονικότητα του ελληνικού αντισημιτισμού και την ευρεία συμμετοχή του ελληνικού λαού σε αντιεβραϊκά και αντισημιτικά πογκρόμ, σε λεηλασίες περιουσιών, σε ποικίλους αποκλεισμούς από την κοινωνική ζωή. Μια συμμετοχή που συνέδραμε αποφασιστικά στις δράσεις που ανέλαβε ανά περιόδους το ελληνικό κράτος. Κι όλα αυτά για να τονιστεί η ευθύνη των θυτών· και να ψηλαφίσουμε την ελληνική πολιτική ιστορία ώστε να (μπορέσουμε να) της αντιπαρατεθούμε.

Έτσι, λοιπόν, ανηφορίσαμε προς την πρωτεύουσα της Ηπείρου. Κάναμε την εισήγηση για την οποία είχαμε καλεστεί, αντιμετωπίσαμε εχθρικά και υποτιμητικά βλέμματα, ακούσαμε σχόλια ενόχλησης για την εκεί παρουσία μας, παρακολουθήσαμε τη συντριπτική πλειοψηφία των άλλων εισηγήσεων και συμμετείχαμε σε μερικές ενδιαφέρουσες συζητήσεις με συντρόφους και συντρόφισσες από άλλες βαλκανικές χώρες. Προκειμένου, ωστόσο, να εκθέσουμε τον απολογισμό μας πρέπει να απαντήσουμε σ' ένα ερώτημα: τι σχέση έχει ο αντισημιτισμός με τα Γιάννενα; Είναι μόνο ένα ζήτημα ιστορι(κιστι)κο που αφορά στην σχεδόν ολοκληρωτική εξολόθρευση μιας από τις μεγαλύτερες εβραϊκές κοινότητες στην ελλάδα; Έχει παρελθόν πριν το Ολοκαύτωμα; Έχει παρόν; Σε ένα δεύτερο επίπεδο θα σχολιάσουμε την απουσία συζήτησης κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης, ενώ θα προβούμε και σε μερικά σχόλια αναφορικά με μια συνολικότερη εικόνα που αποκομίσαμε από το φεστιβάλ. Κάπου μέσα σ' όλα αυτά παρεμβάλλεται και μια φωτογραφία που μας τράβηξε το ενδιαφέρον, ακριβώς επειδή αναδεικνύει με γλαφυρό τρόπο την αναγκαιότητα (πέρα από τη δικιά μας επιθυμία) να ξεμπροστιάζουμε τον αντισημιτισμό και τον εθνικισμό της ελληνικής κοινωνίας.

Η εισήγηση που κάναμε στα Γιάννενα είχε τον τίτλο "Στα ίχνη της ελληνικής ευθύνης. Η ελληνική επανάσταση και ο αντισημιτισμός 1760-1864. (μέρος α΄)" και υπάρχει σε εκτενέστερη μορφή στο 8ο τεύχος του 0151. Εκεί, η μόνη μας αναφορά στην περιοχή της Ηπείρου, σχετίζεται με την αντιεβραϊκή δράση του Κοσμά Αιτωλού και τη δική του εθνεγερτική προπαγάνδα εναντίον της αρβανίτικης γλώσσας και των εβραϊκών κοινοτήτων. Μετά την εγκαθίδρυση του ελληνικού βασιλείου, οι έλληνες των περιοχών της Ηπείρου αρχίζουν να ορέγονται την ένωσή τους με την ελλάδα. Αυτή τους η όρεξη εκφράζεται μέσα από τις συνεχείς εντάσεις με την εβραϊκή κοινότητα στα Γιάννενα. Ένα χαρακτηριστικό περιστατικό συνέβη το μεγάλο Σάββατο του 1872· ένας Εβραίος κατηγορήθηκε για ασέβεια προς την ορθόδοξη θρησκεία με αποτέλεσμα ένα πλήθος χιλίων ελλήνων να εισβάλει στην εβραϊκή συνοικία της πόλης σκοτώνοντας ένα άτομο και τραυματίζοντας πολύ περισσότερους. Στην προσπάθεια των Εβραίων να ξεφύγουν, ήρθαν αντιμέτωποι με λιθοβολισμούς. Το μίσος εναντίον των Εβραίων δεν μπόρεσε να σταματήσει ούτε σύσσωμη η χωροφυλακή, αφού ο επιτιθέμενος όχλος προσπάθησε να αφοπλίσει τους μπάτσους της εποχής. Η λύση δόθηκε όταν επενέβησαν στρατιώτες του Ιμπραήμ πασά, τους οποίους συνέδραμε ο ορθόδοξος μητροπολίτης αναθεματίζοντας τον όχλο που συμμετείχε.

Απόρροια αυτή της κατάστασης ήταν να δημιουργηθεί μια διαχωριστική ζώνη μεταξύ ελλήνων και εβραίων (με υπεύθυνη για τη διατήρησή της τη χωροφυλακή). Το γεγονός αυτό, ωστόσο, εξόργισε ακόμη περισσότερο τον ελληνικό όχλο που φρόντισε να πάρει μέτρα ώστε να πλήξει τις εμπορικές δραστηριότητες που τελούνταν από εβραίους – και να συνεχίσει την παράδοση του Πατροκοσμά. Το Φεβρουάριο του 1879, μετά την ήττα των επαναστατημένων ενάντια στην Οθωμανική αυτοκρατορία ελλήνων χριστιανών σε μάχη στο Λυκούρσιο, ήρθε πάλι στην επιφάνεια η "ευθύνη" του εβραϊκού πληθυσμού των Ιωαννίνων, ο οποίος κατηγορήθηκε πως συμμετείχε στις επινίκιες εκδηλώσεις των Οθωμανών. Τέλος, μετά την ήττα της ελλάδας στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, εντάθηκε η καχυποψία των ελλήνων απέναντι στους εβραίους συμπολίτες τους καθώς τους θεωρούσαν προδότες «που ενστικτωδώς συντάσσονται με τους Τούρκους σε κάθε πόλεμο μεταξύ του ελληνικού βασιλείου και των Οθωμανών».[2] Κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων – κι ενώ έχουν αυξηθεί κατακόρυφα οι προσδοκίες για την προσάρτηση της Ηπείρου στο ελληνικό βασίλειο – απαγορεύεται από συμμορίες ελλήνων σε εβραίους γυρολόγους και έμπορους να εμπορεύονται προϊόντα πηγαίνοντας από χωριό σε χωριό. Όσοι λόγω ανάγκης παραβαίνουν τις 'διαταγές', μυστηριωδώς εξαφανίζονται. Για την ακρίβεια, όπως μας ενημερώνει ο Πιερόν, «[τ]ο μόνο που βρέθηκε ήταν τα αυτιά τους στην αυλή της συναγωγής των Ιωαννίνων».[3]

1 Έκθεση της Μυστικής Στρατονομίας των Ναζί που στάλθηκε στις 27.03.1944 στο επιτελείο του *XXIIου* Ορεινού Σώματος Στρατού. Παρατίθεται στο Schminck-Gustavus, Christoph U. (2012), *Μνήμες Κατοχής ΙΙ – Ιταλοί και Γερμανοί στα Γιάννενα και η καταστροφή της εβραϊκής κοινότητας*, Ιωάννινα: Ισνάφι, σελ. 250-251.

2 Στο Pierron, Bernard (2004), *Εβραίοι και χριστιανοί στη νεότερη Ελλάδα – Ιστορία των διακοινοτικών σχέσεων από το 1821 ως το 1945*, Αθήνα: Πόλις, σελ. 67.

3 Pierron, ό.π., σελ. 71.

Δεύτερο ιστορικό snapshot: στις 25 Μαρτίου 1944, 1860 Εβραίοι των Ιωαννίνων (το 95% της εβραϊκής κοινότητας) – άντρες και γυναίκες, παιδιά και ηλικιωμένοι – εκτοπίστηκαν από τους ναζί με τελικό προορισμό το Άουσβιτς. Στο βιβλίο του Σμινκ-Γκουστάβους, απόσπασμα από το οποίο παραθέτουμε στην αρχή του κειμένου, ο συγγραφέας συνομιλεί με διάφορους γιαννιώτες και γιαννιώτισσες προσπαθώντας να προσεγγίσει τις συνθήκες μέσα στις οποίες ολόκληρη η εβραϊκή κοινότητα πήρε το δρόμο για τα στρατόπεδα εξόντωσης. Σ' αυτές τις συνομιλίες που παραθέτει είναι ενδεικτική η επιβίωση του αντισημιτικού λόγου στους έλληνες γιαννιώτες. Είτε μέσα από τον υποτιθέμενο πλούτο που κατείχαν και από τις εμπορικές δραστηριότητες που επιτελούσαν,[4] είτε μέσα από την αναπαράσταση της εβραϊκής κοινότητας ως του ξένου σώματος.[5]

Σε αντιπαραβολή με τα παραπάνω, ο Σμινκ-Γκουστάβους αναφέρει ένα διήγημα του Δημήτρη Χατζή,[6] στο οποίο περιγράφεται «[η] γεμάτη στερήσεις ζωή της εβραϊκής κοινότητας στα Γιάννενα τα προπολεμικά χρόνια, με φόντο τη βαθιά ρήξη μεταξύ της παλιάς ηθικολογίας της ιουδαϊκής ορθοδοξίας και του πνεύματος της νέας εποχής. Ο Χατζής διηγείται και το χλευασμό των «καλών χριστιανών» των Ιωαννίνων προς τους «φουκαράδες» στο Κάστρο: τις μικροταπεινώσεις στην καθημερινότητα της πόλης, την παλιά ζήλεια για τα «κρυφά πλούτη» των Εβραίων. Αναφέρει ακόμη ένα μακάβριο γεγονός, δηλαδή ότι οι λίγες μη εβραϊκές οικογένειες που ζούσαν στο Κάστρο, ζωγράφισαν με ασβέστη στις πόρτες των σπιτιών τους ένα μεγάλο σταυρό ως ένδειξη ότι αυτό ήταν «σπίτι Χριστιανών». Επρόκειτο για προάγγελμα της τραγικής επανάληψης της πράξης αυτής των Ναζί, στην προετοιμασία της εκτόπισης των Εβραίων από τα Γιάννενα.»[7] Παραθέτει, ακόμη, τις έρευνες της Rae Dalven,[8] προκειμένου να καταδείξει ότι η φτώχεια ήταν το καθημερινό καθεστώς για τη συντριπτική πλειονότητα των εβραϊκών οικογενειών των Ιωαννίνων: «Από τους σχεδόν δύο χιλιάδες Εβραίους που το 1941 έμεναν στα Γιάννενα, μόνο περί τις 70 ήταν ιδιοκτήτες καταστημάτων και εύποροι· οι υπόλοιποι ήταν εργάτες και τεχνίτες, υπάλληλοι και μικροπωλητές.[...] Οι γέροι και οι φτωχοί της κοινότητας ζούσαν με τις ελεημοσύνες των εβραϊκών οργανώσεων βοήθειας της Αμερικής.»[9]

Την ίδια στιγμή, σε ένα διάλογο του συγγραφέα με μια ηλικιωμένη που φύλαγε το εβραϊκό νεκροταφείο της πόλης, εκείνη του περιγράφει πως, μετά τον εκτοπισμό των γιαννιωτών Εβραίων, οι έλληνες πλιατσικολογούσαν τα μνήματα του νεκροταφείου, τα σπίτια και τα μαγαζιά των εκτοπισμένων προκειμένου να βρουν χρυσαφικά.[10] Ωστόσο, αυτές οι 'ανασκαφές' δεν είχαν σταματήσει όταν γινόταν ο διάλογος! Δηλαδή, από το 1944 μέχρι την περίοδο που ο Σμινκ-Γκουστάβους έκανε την έρευνά του, γινόταν συνεχώς αναζήτηση χρυσού στο εβραϊκό νεκροταφείο.

Εβδομήντα χρόνια μετά τον εκτοπισμό των γιαννιωτών Εβραίων, ο αντισημιτικός λόγος και οι αντισημιτικές ενέργειες δεν έχουν εκλείψει στη μικρή πόλη των Ιωαννίνων. Οι τρεις βανδαλισμοί του εβραϊκού νεκροταφείου το 2009 και η αναγραφή σβάστικας στους εξωτερικούς τοίχους της εβραϊκής συναγωγής το Σεπτέμβρη που μας πέρασε (δύο μήνες μετά το φεστιβάλ) είναι η μια άκρη του νήματος, που αποσκοπεί στο ξερίζωμα της μνήμης και στη διάχυση ενός πρακτικού, υλικού φόβου. Η άλλη άκρη του νήματος περιλαμβάνει άρθρα στο γιαννιώτικο ημερήσιο Τύπο και διάχυτες αντισημιτικές αντιλήψεις.[11] Βασικό της εργαλείο είναι η σχετικοποίηση του Ολοκαυτώματος (και ειδικά σε μια πόλη της οποίας οι έλληνες κάτοικοι επωφελήθηκαν από την καταλήστευση των περιουσιών των εκτοπισμένων) μέσα από την απονομιμοποίηση του κράτους του ισραήλ. Μέσω της λοιδορίας του κράτους των απογόνων του Ολοκαυτώματος επιδιώκεται η σχετικοποίηση των ρόλων θύτη-θύματος, ώστε οι έλληνες πολίτες να έχουν 'καθαρή συνείδηση' για τις αντισημιτικές ενέργειες και την ίδια στιγμή να 'ασκούν κριτική' (sic) σε οποιονδήποτε έξω από τη δική τους εθνική κοινότητα.

Τι θα μπορούσαν να μας υπενθυμίσουν τέτοιες ενέργειες, σε ένα πλαίσιο όπου ο ελληνικός εθνικισμός (είτε με το αντι-ιμπεριαλιστικό είτε με το ακροδεξιό του προσωπείο) αναδιατάσσεται; Το γεγονός πως «ένα αντιφασιστικό κίνημα το οποίο δεν αναγνωρίζει τη σημασία του αντισημιτισμού στο Ολοκαύτωμα – και άρα ούτε το Ολοκαύτωμα – σαν αφετηριακή του συνειδητοποίηση, είναι βέβαια αναγκαστικά ένα κίνημα το οποίο αδιαφορεί για το συγκεκριμένο στην ιστορία και το οποίο δεν μπορεί να συζητήσει για τον ρατσισμό».[12]

Η ίδια η παρουσία μας στο BAB, ωστόσο, με μια εισήγηση σκοπός της οποίας ήταν μια συνοπτική παρουσίαση του τρόπου με τον οποίο επιχειρούμε να στοιχειοθετήσουμε την επίδραση του αντισημιτισμού στην συγκρότηση του ελληνικού έθνους-κράτους, αξιολογήθηκε θετικά από εμάς και αυτό γιατι προκάλεσε συζητήσεις και σκέψεις επάνω στο πως σκεφτόμαστε (ή όχι) τοπικά και τι μπορεί να σημαίνει κάτι τέτοιο. Αφορμή για μερικές από αυτές ήταν οι ερωτήσεις που μας απεύθυναν σύντροφοι/ισσες από τα Βαλκάνια σχετικά με την απουσία συζήτησης στα πλαίσια του φεστιβάλ για την ίδια την πόλη, τους κατοίκους της, την ιστορία της, την ιστορία των κυριαρχημένων και των εξαφανισμένων της. Δεν είναι άραγε συμπτωματική αυτή η απουσία ενός ευρύτερου προβλήματος που χαρακτηρίζει τις πολιτικές που βασίζονται αποκλειστικά σε ιδέες, καθολικές αφηγήσεις και πάθος για δράση? Εμείς λέμε πως με την κριτική ανάγνωση της ιστοριογραφίας του έθνους-κράτους, των παραλείψεων της, μαθαίνουμε να θέτουμε υπο αμφισβήτηση τις σχέσεις εξουσίας στις οποίες είμαστε τοποθετημένοι, αν μη τι άλλο να διερωτώμαστε επάνω σε αυτές και όχι να τις αποκρύπτουμε.

4 Όπως υποστηρίζει ο Αγησίλαος: «Το εβραϊκό στοιχείο πάντως ήταν το πιο πλούσιο στα Γιάννενα. Ήταν η κακή μοίρα, αν θες, των Ιωαννίνων. Δεν αφήνανε τους εμπόρους των Ιωαννίνων να αναπτυχθούν. Τραβούσαν αυτοί τους περισσότερους πελάτες. Ήταν και λαός κλεισμένος. Είχανε δική τους κοινωνία. Επίσης ήταν τσιγκούνηδες» για να τελειώσει την αφήγησή του με την εξής λιτή και απέριττη αποστροφή: «Σε τελευταία ανάλυση, για τα Γιάννενα, το ότι έφυγε το εβραϊκό στοιχείο ήταν υπέρ, όχι κατά. Γιατί αυτοί λυμαίνονταν την οικονομία της πόλης.» (Schminck-Gustavus, ό.π., σελ. 193-194, η έμφαση δική μας).

5 Ο Κώστας Μπαλάφας, αναφερόμενος στην εβραϊκή κοινότητα των Ιωαννίνων, θυμάται πως «[ή]τανε ένας λαός που και σε μας στους Γιαννιώτες ήταν κάπως σαν ξένοι... πως να το πούμε... σαν ένας ξένος λαός που φιλοξενείται. Και ήταν βέβαια δειλοί άνθρωποι, πολύ νομοταγείς. Ποτέ δεν παρανόμησε Εβραίος ώστε να πάει σε δικαστήριο.» (Schminck-Gustavus, ό.π., σελ. 199)

6 Χατζής, Δημήτρης (2009), *Το τέλος της μικρής μας πόλης*, Αθήνα: Ροδακιό.

7 Schminck-Gustavus, ό.π., σελ. 225-226, η έμφαση του συγγραφέα.

8 Βλ. Dalven, Rae (1990), *The Jews of Ioannina*, Philadelphia: Cadmus Press.

9 Schminck-Gustavus, ό.π., σελ. 228-229.

10 Schminck-Gustavus, ό.π., σελ. 250-251.

11 Βλ. το άρθρο Κώστα Καλτσή "Προς τι η επιμονή των Εβραίων να τους... τιμούμε συνεχώς", *Πρωινός Λόγος*, 04/08/2016 και το άρθρο "Οι Εβραίοι επέβαλαν ως αναπληρωτή δ/τή του νοσοκομείου τον κ. Ελισάφ;" στο προσωπικό ιστολόγιο του Καλτσή.

12 "Ολοκαύτωμα και αντιφασισμός μετά το '45", antifa negative, στο 0151 #04, σελ. 20.

Αντισημιτικό παραλήρημα δύο στενά πίσω από το χώρο που διεξαγόταν το φεστιβάλ. Έτσι, για να μην ξεχνιόμαστε...

και για τη χαρά της μετεγγραφής: “MYSTIKES ΥΠΗΡΕSIES + ΚΟΜΜΑΤΑ ΒΟΥΛΗΣ + ΑΝΑΡΧΙΑ + ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ + ΕΘΝΗ= ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΙΩΝ + MASONIA CREATES DEATH + MONEY WARS → ΝΕΑ ΤΑΞΗ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ →ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ + ΑΝΑΡΧΙΑ → ΘΑΝΑΤΟΣ + ΣΚΛΑΒΙΑ”

Αντίθετα, ιδιαίτερα θετική εντύπωση μας προκάλεσε η επιμονή των συντροφισσών από την ανατολική Ευρώπη (την Σερβία, το Κόσσοβο και την Ρωσία) να βάζουν στο στόχαστρο της κριτικής τους το «δικό τους» έθνος και κράτος. Φαίνεται οι αντιξοότητες που αντιμετωπίζει το ανταγωνιστικό κίνημα σε αυτές τις χώρες δεν τους επιτρέπει να φαντασιώνονται ότι η εθνική ενότητα ίσως έχει και ένα πιο ωραίο, αριστερό πρόσωπο... Αφορμή για αναστοχασμό από πλευράς μας όταν σκεφτόμαστε πως στους ριζοσπαστικούς κύκλους της Αθήνας γίνεται όλο και πιο έντονη η προσπάθεια να ηγεμονεύσει μια ανάλυση που προβληματοποιεί την απώλεια εθνικής κυριαρχίας του ελληνικού κράτους και βλέπει τον εχθρό σε δομές όπως η Ε.Ε., το ΔΝΤ ή το ΝΑΤΟ. Μορφές συνεργασίας μεταξύ κρατών δηλαδή που όσο κατακριτέες και αν είναι (εξίσου με τα επιμέρους κράτη που τις αποτελούν θα προσθέταμε) παραμένουν βολικά απομακρυσμένες από το πεδίο της όποιας αποτελεσματικής πολιτικής δράσης από ριζοσπαστικά υποκείμενα. Για να το πούμε και πιο κωδικά: Όσο πιο μακριά ο εχθρός τόσο το καλύτερο.

Οι συντάκτες του 0151 ξέθαψαν αυτήν εδώ τη φωτό του 2012 από το αρχείο. Εδώ, στην άνω πόλη στη θεσσαλονίκη, αναρχικοί υπογράφουν σε τοίχο το ‘όσο πιο πολύ σου κλέβουν το παρόν τόσο σου πουλάνε ένδοξο παρελθόν’. Κάποιος ‘αγανακτισμένος’ απαντάει (δυσδιάκριτο): ‘εξυπνάδες ψυχοπαθών τουρκόσπορων που χρηματοδοτούνται και κατευθύνονται από την Ισραηλινή κοινότητα. Η διεύθυνση αυτής.’

Θεσσαλονίκη + γίαννενα + χρυσή αυγή = ελλας ελλήνων αντισημιτών. Τυχαίο?

